

Montmartre in de regen

Pierre Bonnard (Fontenay-aux-Roses 1867-1947 Le Cannet)

Van Gogh Museum
Amsterdam

1897. Olieverf op papier, op paneel, 69,8 x 94,9 cm

Gesigneerd, middenonder: 97 // Bonnard

Herkomst: particuliere collectie, Verenigde Staten (2009)

Het Van Gogh Museum verwierf in het jaar 2000 een verzameling van 800 prenten van de Nabis en was daarmee op slag een van de belangrijkste ter wereld op dat gebied. Tegenhangers in de vorm van schilderijen stonden sindsdien hoog op de verlanglijst. Mede dankzij steun van de Vereniging Rembrandt is nu een van de wensen in vervulling gegaan: de aankoop van Pierre Bonnards schilderij *Montmartre in de regen*.

Er zijn schilderijen die de kijker toeroepen, als het ware op hem afkomen, je ziet ze van verre. Ze hebben *wall power*, zoals je tegenwoordig zonder gêne mag zeggen. Een voorbeeld is Maurice de Vlaminck's *De Seine bij Nanterre*, de vorige grote aankoop van het Van Gogh Museum. Bonnard's *Montmartre in de regen* is meer een *slow burner*, een werk dat je fluisterend uitnodigt om dichterbij te komen en langzaam binnen te treden in zijn intimiteit.

Het schilderij toont een uitsnede van enkele straten in de Parijse wijk Montmartre waar het schemert en regent. Vanaf een hoog standpunt kijken we neer op een binnenhof, wat daken en rechts een smalle straat waarin etalagelicht weerkaatst; er lopen mensen met paraplu's en er gaat een rijktuig. Pontificaal in het midden staat een blinde muur. In de verte zien we hoge daken met daaronder her en der verlichte vensters in de gevels. De gele en oranje lichtaccenten in de ramen contrasteren sterk met de overheersende, sfeervolle grijzige en bruinige tinten. Het is niet goed te zeggen hoe we de stemming moeten duiden. Alles wordt samengehouden en misschien ook afgedekt door de monochrome floers van druilerigheid en schemer die over de voorstelling ligt.

Het effect van de schemerige vaagheid wordt mede veroorzaakt doordat de kunstenaar de met tastende lijnen gemaakte ondertekening in zwart materiaal laat doorwerken in de voorstelling: de vormen zijn aanwezig maar lijken tegelijkertijd niet definitief, eerder vluchtig. Het schilderij heeft daardoor een opvallend tekenachtige uitstraling. Het solide grijze vlak in het midden dient als tegengewicht tegen die indruk van vluchtigheid. Die blinde muur in het hart van de compositie is een gewaagde, moderne vondst, waardoor het uitzicht wordt gesplitst in een linker- en een rechterdeel met elk een nét iets afwijkend perspectief: in het straatje kijken we meer naar beneden, links iets meer naar voren. Bonnard omschreef dit ontbreken van centraalperspectief als een 'vision mobile et variable'.

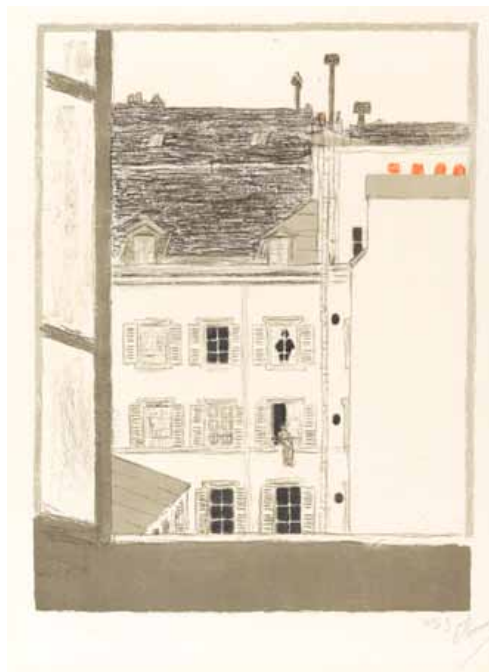
De combinatie van perspectieven, de opzettelijke onvastheid en het spel met verschillende soorten contrasten, maken dat *Montmartre in de regen* blijft intrigeren. Tot een bevredigende, coherente kijkervaring komt het nooit. Het is de perfecte schilder-kunstige uitwerking van een beroemde opvatting van de symbolistische dichter Stéphane Mallarmé, die in 1891 schreef: 'een voorwerp benoemen betekent driekwart wegnemen van het genot van een gedicht, dat erin bestaat het beetje bij beetje te ontraadselen; het *oproepen*, dát is het ideaal' ('*le suggerer, voilà le rêve*').

'TRÈS JAPONARD'

Bonnard maakte *Montmartre in de regen* in 1897, het hoogtij van zijn Nabis-periode. De Nabis, 'profeten' van de moderne kunst, waren jonge kunstenaars aan de Parijse Académie Julian, die zich in 1888 onder aanvoering van Paul Sérusier lieten inspireren door het synthetisme, zoals geïnitieerd door Paul Gauguin en geïmplementeerd

Maison dans la cour

Pierre Bonnard
1895-1896. Litho, 34,5 x 25,7 cm
VAN GOGH MUSEUM, AMSTERDAM
(VINCENT VAN GOGH STICHTING)

Coin de rue vu d'en haut

Pierre Bonnard
1896-1897. Litho, 36,5 x 21,2 cm
VAN GOGH MUSEUM, AMSTERDAM
(VINCENT VAN GOGH STICHTING)

door zijn School van Pont-Aven. In deze stroming zocht de schilder naar een artistieke synthese tussen de zichtbare werkelijkheid en de geestelijke wereld van de kunstenaar zelf. Belangrijke leden van de Nabis waren, behalve Bonnard, Félix Vallotton, Edouard Vuillard, Ker-Xavier Roussel en Maurice Denis. De laatste formuleerde als uitgangspunt dat het zichtbare een manifestatie is van een onzichtbare werkelijkheid en dat vorm en kleur een 'état d'âme' weerspiegelen, een gemoedstoestand. Overigens vertonen de oeuvres van de Nabis uit de jaren 1890-1900 minstens zo veel verschillen als overeenkomsten. De bindende factor was die symbolistische, abstraherende of stilerende manier van schilderen en – bij sommigen – een religieuze of spirituele component.

Pierre Bonnard, die aanvankelijk rechten studeerde, volgde cursussen bij de Académie Julian. Zijn eerste werk was wat ruimtewerking en gebruik van licht en schaduw betreft verwant aan dat van Jean-Baptiste Corot, maar al in 1888 sloot hij zich aan bij de Nabis. Hij voelde zich aangetrokken tot hun antinaturalistische, subjectieve uitgangspunt en ging vanaf 1889 onder invloed van de Japanse prentkunst en het cloisonnisme vervreemdende effecten toepassen, zoals een ongebruikelijke anatomie van figuren en ongewone gezichtspunten.

France-Champagne
 Pierre Bonnard
 1889. Litho, 78 x 50 cm
 VAN GOGH MUSEUM,
 AMSTERDAM (VINCENT
 VAN GOGH STICHTING)

Bonnards liefde voor Japanse prenten was in brede kring bekend. 'Bonnard, très Japonard' was zijn bijnaam in zijn vriendenkring. De sterke contouren van Japanse prenten, de tweedimensionaliteit en de schijnbaar willekeurige afsnijdingen van het beeld nam hij over in de affiches die hij rond 1890 maakte. De impressionisten hadden zich ook door de afsnijdingen van de Japanners laten beïnvloeden, maar waar zij er de vluchtigheid van het moment mee wilden oproepen, de indruk van een *snap-shot*, ging het Bonnard om een ander aspect: de afsnijdingen verwezen naar het niet-aanwezige, het grote geheel dat niet zichtbaar is. In deze Japanse opvatting, *wabi sabi*, bestaat schoonheid in dat wat niet gezien wordt, niet voltooid is, of vergankelijk. De dichter J.H. Leopold sprak van de 'rijkdom van het onvoltooid'. De afsnijdingen van *Montmartre in de regen* evoceren het leven van de grote stad dat niet in zijn totaliteit op het doek te vatten is.

Terwijl andere Nabis een voorkeur toonden voor motieven uit het huiselijke interieur, was Bonnard eind 19de eeuw vooral geïnteresseerd in het leven in de straten van de metropool. Elke ochtend struinde hij door de straten van Montmartre om het doen en laten van de stadsbewoners in zich op te nemen en te schetsen. Op basis daarvan maakte hij in het atelier zijn werken. Scènes in donker of schemer waren daarbij geen uitzondering. Voor het optekenen van *Montmartre in de regen* bleef Bonnard thuis: het toont het uitzicht vanuit zijn atelier in de rue Tholozé, de straat rechts waar het licht op het beregende plaveisel weerkaatst en we de aan Japanse prenten herinnerende silhouetten van figuurtjes met paraplu's zien lopen. De rue Tholozé komt daar uit op de rue des Abesses. In de rechterbovenhoek loopt de rue Lepic waar Theo van Gogh, broer van de kunstenaar, tien jaar eerder had gewoond.

Gezicht vanuit
 Theo's appartement
 Vincent van Gogh
 1887. Olieverf op
 doek, 46 x 38 cm
 VAN GOGH MUSEUM,
 AMSTERDAM (VINCENT
 VAN GOGH STICHTING)

Dit uitzicht heeft Bonnard gedurende een reeks van jaren beziggehouden, ook nadat hij het atelier verruild had voor een ander – wat wel aangeeft hoe belangrijk dit voor hem was. Hij tastte het motief af in een reeks van werken in verschillende media en technieken. Sommige laten alleen de rue Tholozé zien, en er is ook een schets in olieverf op paneel die voorafgaat aan ons schilderij. In de prentencollectie die het Van Gogh Museum in 2000 aankocht, bevinden zich twee litho's van Bonnard die respectievelijk de linker- en de rechterhelft van het uitzicht weergeven. Op hun beurt zijn die twee helften ook weer apart in olieverf en pastel uitgevoerd. De litho waarop de linkerhelft is te zien, wordt omrand door het raam van waaruit Bonnard keek. Hij laste voor *Montmartre in de regen* dus de twee uitzichten aan elkaar met de blinde muur en de daken onderin het midden als verbinding.

VROEG WERK RELATIEF ONBEKEND

Velen denken bij het horen van de naam van Bonnard aan het uitbundige kleurgebruik waarmee hij vooral na 1900 als in meditatieve herhaling intieme huiselijke tafereel documenteerde: zijn gezin in de zitkamer of keuken, stilleven van bloemen en fruit, weidse uitzichten over weelderige tuinen of zijn vrouw Marthe tijdens haar dagelijkse badritueel. Het zou echter een misverstand zijn *Montmartre in de regen* als een minder representatief werk van de kunstenaar te zien. Het tegendeel is waar, maar zijn vroegere werk is bij het brede publiek veel minder bekend en in Nederland bovendien simpelweg verder niet vertegenwoordigd. Toch is juist de Bonnard uit de laatste tien jaren van de 19de eeuw een belangrijk vernieuwer; binnen de Nabis-groep stond hij in hoog aanzien.

Kunstvragen aan Titus lid

Claudine de With (27)

Promovenda bij de Erasmus Universiteit, lid van de Vereniging Rembrandt, Titus Cirkel sinds 2008

Wat is uw eerste kennismaking met kunst?

'Ik ben helemaal niet opgegroeid met kunst. Na de middelbare school ging ik naar Salamanca om Spaans te studeren en daar werd ik door de kunst- en cultuurvakken en excursies zo enthousiast dat ik kunstgeschiedenis ben gaan studeren. Het werd meteen een passie van me.'

Herinnert u zich nog uw eerste kunstreproductie?

'Eigenlijk heb ik nooit reproducties gehad.'

Wat is uw eerste kunstaankoop?

'Dat was een foto van Frank van der Salm. Een architectuurfoto, van pastelleurige flats in Portugal, wazig gefotografeerd.'

Naar welk museum gaat u graag terug?

'Museum de Pont in Tilburg. Als ik daar kom, gaat mijn hart sneller kloppen. Het mooie van De Pont is dat je als bezoeker onderdeel mag zijn van het kunstwerk.'

Welke aankoop voor welk museum zou u graag willen steunen?

'Het zal nooit gebeuren, dat weet ik, maar ik zou het fantastisch vinden als er een echt goed werk, bijvoorbeeld een nieuw ontdekte Rembrandt, kon worden verworven voor het Nationaal Historisch Museum. Er is zoveel scepsis over dit plan, terwijl het een heel goed initiatief is. Het zou mooi zijn als dat museum dan één werk heeft waarvan mensen zeggen: "Wauw...."'

Waarom bent u lid geworden van de Titus Cirkel?

'Ik vind het leuk om over kunst te praten, maar in mijn omgeving zijn er weinig mensen die daar iets mee hebben. Daarom heb ik me bij de Titus Cirkel aangesloten.'

Wat zou u graag uit uw eigen verzameling aan een museum willen schenken, om iedereen van mee te kunnen laten genieten?

'In mijn keuken hangt een prachtige foto van Marc Mulders, met de gestorven Christus op een bed van bloemen. Een Vanitas. Dat zou wel passen in Museum Ons' Lieve Heer op Solder, een oase van rust en reflectie in de hectiek van de Amsterdamse Wallen.'

Uitzicht vanaf een balkon

Gustave Caillebotte
1880. Olieverf op doek, 65,6 x 54,9 cm
VAN GOGH MUSEUM,
AMSTERDAM

Schilderijen van Bonnard uit zijn Nabis-tijd waren in ons land niet te vinden. Ook andere kunstenaars van de groep zijn slecht vertegenwoordigd, al kan het Kröller-Müller Museum gelukkig bogen op vijf schilderijen van Maurice Denis en is er een Vuillard in Museum Boijmans Van Beuningen (*Vrouw in roze, breiend*). Het Van Gogh verwierf in 1991 *De twee zusters* van Maurice Denis. *Montmartre in de regen* voegt zich daar als tweede Nabis-schilderij bij.

In de oorsprong van de Nabis-groep liggen verschillende verbanden met het werk van Van Gogh en dus met de collectie van het Van Gogh Museum. Gauguin, ruim vertegenwoordigd in de verzameling, was voor de Nabis de belangrijkste kunstenaar en Van Gogh spiegelde zich in Arles aan diens ideeën. Als we daarbij ook de Nabisprenntenverzameling én de daarin voorkomende litho's van Bonnard in aanmerking nemen, past *Montmartre in de regen* naadloos in de collectie. Het is bovendien een aanvulling op de Parijse stadsgezichten, waarvan inmiddels een interessante groep is ontstaan. Van Gogh zelf maakte een paar meer beperkte of 'uitgekaderde' uitzichten in de trant van de nieuwe Bonnard, zoals *Achterkanten van huizen*, dat hij al eind 1885 in Antwerpen maakte, kort voor zijn komst naar Parijs, en *Gezicht vanuit Theo's appartement*. Gauguin's *Parijs in de winter*, van oudsher in de collectie, past ook in dit rijtje; aankopen als Caillebottes *Uitzicht vanaf een balkon* en – recent – Jean Bérauds *In het atelier*, vullen dit verder aan. Het spel met de afsnijdingen, de perspectivische uitdagingen en de tegenstelling binnen-buiten en hoog-laag, heeft duidelijk veel kunstenaars gefascineerd.

Leo Jansen
Conservator schilderijen Van Gogh Museum